

ПРАВОВІ ОСНОВИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

LEGAL BASIS OF ADMINISTRATIVE AND LEGAL REGULATION OF THE STATE BORDER SERVICE OF UKRAINE

Казмірук К.А., аспірант

ЗВО «Міжнародний університет бізнесу і права»

В статті здійснено дослідження адміністративно-правових засад діяльності Державної прикордонної служби України, з урахуванням сучасних трансформацій публічного управління, викликів національній безпеці та євроінтеграційного вектора державної політики. Визначено, що Державна прикордонна служба України (ДПСУ) виконує важливу функцію у системі національної безпеки та оборони, а також є одним із ключових суб'єктів, що забезпечують державний суверенітет, територіальну цілісність та недоторканність кордону. Чинне законодавство, попри наявність базових нормативно-правових актів, не завжди відповідає динаміці безпекової ситуації, сучасним потребам публічного управління, принципам демократичного цивільного контролю та європейським стандартам у сфері прикордонного менеджменту. Ефективність діяльності цього органу значною мірою залежить від чіткості та якості адміністративно-правового регулювання, яке становить правову основу його функціонування. Саме, адміністративно-правове регулювання як складова частина системи публічного управління дозволяє не лише структурувати компетенції прикордонного органу, а й встановлює механізми реалізації державної прикордонної політики, процедурні норми взаємодії з іншими органами влади та суб'єктами права.

Зроблено висновок, що адміністративно-правове регулювання діяльності Державної прикордонної служби України є важливою складовою правового забезпечення національної безпеки. Воно формує правові засади організації, функціонування та взаємодії прикордонного відомства з іншими органами державної влади, міжнародними партнерами та громадянами. Чіткість і повнота такого регулювання визначають не лише ефективність охорони державного кордону, але й рівень дотримання прав і свобод людини в умовах прикордонного контролю та режиму. Вдосконалення правових основ адміністративно-правового регулювання діяльності ДПСУ є не лише теоретично актуальним, а й практично необхідним завданням, від реалізації якого залежить здатність держави ефективно реагувати на сучасні виклики та забезпечувати суверенітет, стабільність і правопорядок на своїх кордонах.

Ключові слова: адміністративно-правове регулювання, прикордонна служба, національна безпека, національна безпека і оборона, адміністративна діяльність, правоохоронна діяльність, правоохоронний орган, публічне управління, дотримання прав та свобод громадян.

The article studies the administrative and legal principles of the activities of the State Border Service of Ukraine, taking into account modern transformations of public administration, challenges to national security, and the European integration vector of state policy. It has been determined that the State Border Service of Ukraine (SBSU) performs an important function in the system of national security and defense, and is also one of the key entities ensuring state sovereignty, territorial integrity, and inviolability of the border. Current legislation, despite the presence of basic regulatory legal acts, does not always correspond to the dynamics of the security situation, modern needs of public administration, principles of democratic civilian control, and European standards in the field of border management. The effectiveness of this body's activities largely depends on the clarity and quality of administrative and legal regulation, which constitutes the legal basis for its functioning. Namely, administrative and legal regulation as an integral part of the public administration system allows not only to structure the competencies of the border authority, but also establishes mechanisms for implementing state border policy, procedural norms for interaction with other authorities and legal entities.

It is concluded that the administrative and legal regulation of the activities of the State Border Service of Ukraine is an important component of the legal support of national security. It forms the legal basis for the organization, functioning, and interaction of the border agency with other state authorities, international partners, and citizens. The clarity and completeness of such regulation determine not only the effectiveness of state border protection, but also the level of respect for human rights and freedoms under border control and regime. Improving the legal framework for the administrative and legal regulation of the activities of the State Border Service of Ukraine is not only a theoretically relevant, but also a practically necessary task, the implementation of which determines the state's ability to effectively respond to modern challenges and ensure sovereignty, stability, and law and order on its borders.

Key words: administrative and legal regulation, border service, national security, national security and defense, administrative activity, law enforcement activity, law enforcement agency, public administration, observance of citizens' rights and freedoms.

Актуальність дослідження. У контексті сучасних безпекових викликів та загроз, пов'язаних із триваючою збройною агресією російської федерації проти України, питання забезпечення ефективної охорони державного кордону набуває виняткового значення. Державна прикордонна служба України (ДПСУ) виконує важливу функцію у системі національної безпеки та оборони, а також є одним із ключових суб'єктів, що забезпечують державний суверенітет, територіальну цілісність та недоторканність кордону. Чинне законодавство, попри наявність базових нормативно-правових актів, не завжди відповідає динаміці безпекової ситуації, сучасним потребам публічного управління, принципам демократичного цивільного контролю та європейським стандартам у сфері прикордонного менеджменту. З огляду на ці обставини, виникає об'єктивна потреба в оновленні та удосконаленні правових основ адміністративно-правового регулювання діяльності ДПСУ. Крім того, фрагментарність регулювання, колізії між нормами різних правових актів, відсутність чітких механізмів взаємодії з іншими органами влади та недосконалість відомчих інструкцій усе це знижує ефективність

виконання покладених на ДПСУ завдань. Актуальність теми також зумовлена необхідністю глибшого теоретико-правового осмислення ролі адміністративного права в системі регулювання діяльності правоохоронних органів, де саме через призму адміністративного права формується організаційно-правовий механізм функціонування ДПСУ, встановлюються правила взаємодії з громадянами, іншими державними структурами та міжнародними партнерами.

Мета дослідження. Метою цієї статті є всебічне дослідження адміністративно-правових засад діяльності Державної прикордонної служби України, з урахуванням сучасних трансформацій публічного управління, викликів національній безпеці та євроінтеграційного вектора державної політики

Останні наукові дослідження. Проблематика адміністративно-правового регулювання державної прикордонної служби в Україні досліджувалась у працях низки вітчизняних науковців таких, як : В. Авер'янов, С. Адамчук, О. Андрійко, О. Бандурка, В. Білецький, В. Бойко, В. Галуцько, І. Голосніченко, Р. Гуменюк, Р. Гринько,

Н. Демчик, В. Зьолка, Ю. Ішук, В. Колпаков, М. Король, С. Кузьменко, Ю. Курилюк, І. Кушнір, Я. Кушнір, Р. Ляшук, О. Мейко, А. Мота, О. Савченко, Л. Серватюк, В. Половінков, С. Рибаченко, С. Царенко, О. Царенко, В. Хома та інших, які зробили вагомий внесок у розвиток теоретичних та практичних засад нормативного регулювання діяльності державної прикордонної служби в Україні, але слід зазначити, що в умовах сьогодення вищевказане питання потребує додаткового дослідження та певного корегування чинного законодавства.

Виклад основного матеріалу. Збройна агресія російської федерації проти України, активізація гібридних загроз, а також необхідність наближення українського законодавства до стандартів Європейського Союзу обумовлюють потребу у поглибленому науковому аналізі правових засад діяльності Державної прикордонної служби України. Забезпечення державного суверенітету та територіальної цілісності України є одним із головних завдань системи національної безпеки і у цьому контексті особливу роль відіграє Державна прикордонна служба України (ДПСУ) як спеціальний правоохоронний орган, наділений функціями з охорони державного кордону, протидії нелегальній міграції, забезпечення прикордонного контролю та участі у забезпеченні обороноздатності держави. Ефективність діяльності цього органу значною мірою залежить від чіткості та якості адміністративно-правового регулювання, яке становить правову основу його функціонування. Саме, адміністративно-правове регулювання як складова частина системи публічного управління дозволяє не лише структурувати компетенції прикордонного органу, а й встановлює механізми реалізації державної прикордонної політики, процедурні норми взаємодії з іншими органами влади та суб'єктами права.

Правова база, яка регулює діяльність ДПСУ, охоплює Конституцію України, закони України такі як, «Про Державну прикордонну службу України», «Про державний кордон України», кодекси, підзаконні нормативно-правові акти, міжнародні договори, а також внутрішні документи відомчого характеру.

Конституцією України визначено, що територія України в межах існуючого кордону є цілісною і недоторканою [1], а в частині третьій статті 17 встановлює чітке зобов'язання держави щодо гарантування прикордонної безпеки, визначаючи, що захист державного кордону та забезпечення державної безпеки покладаються на відповідні військові формування і правоохоронні органи, при цьому, організаційні засади та порядок їх функціонування мають визначатися на рівні закону, що підкреслює принцип верховенства права у сфері забезпечення безпеки державного кордону. Це положення Конституції засвідчує, що реалізація завдань у сфері прикордонної безпеки можлива виключно через інститути, які мають належні законодавчі повноваження та організаційний статус, необхідний для виконання відповідних функцій.

Саме на Державну прикордонну службу України покладаються завдання щодо забезпечення недоторканості державного кордону та охорони суверенних прав України в її прилеглий зоні та виключній (морській) економічній зоні [2]. Слід зазначити, що в умовах збройної агресії значно розширилася завдання прикордонної служби, де вона стала здійснювати: ведення розвідувальної, інформаційно-аналітичної та оперативно-розшукової діяльності в інтересах забезпечення захисту державного кордону України; участь у боротьбі з організованою злочинністю та протидії незаконній міграції на державному кордоні України та в межах контрольованих прикордонних районів; участь у заходах, спрямованих на боротьбу з тероризмом; участь у здійсненні державної охорони місць постійного і тимчасового перебування Президента України та посадових осіб; охорону закордонних дипломатичних установ України тощо.

Повністю погоджуємось із позицією науковця В. Білецького, що Державна прикордонна служба України реалізує завдання щодо забезпечення недоторканості державного кордону та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні за декількома основними напрямками діяльності, серед яких особливе місце посідає ведення оперативно-розшукової діяльності в інтересах забезпечення захисту державного кордону України. Реалізація цієї функції ґрунтується на Конституції України, Законах України «Про Державну прикордонну службу України», «Про оперативно-розшукову діяльність», Кримінальному і Кримінальному процесуальному кодексах України тощо. Крім цього, існують відомчі нормативно-правові акти з організації та здійснення оперативно-розшукової діяльності в ДПСУ, частина яких з урахуванням особливості та важливості цього напрямку діяльності для забезпечення державної безпеки та охорони правопорядку має обмежений доступ [3]. У статті 2 Закону України «Про державний кордон України» [4], де прямо вказано, що охорона державного кордону є складовою загальнодержавної системи захисту, а її реалізація передбачає комплекс заходів з боку компетентних органів, спрямованих на забезпечення недоторканості кордону. Виходячи із вище вказаного можемо зазначити, що у сфері адміністративно-правового регулювання діяльності Державної прикордонної служби України виникає необхідність гармонізації конституційного підходу до безпеки із законодавчою практикою, що визнає важливість охоронних функцій у системі прикордонної безпеки.

Слід зазначити, що аналізуючи норми Закону України «Про державний кордон України» вони узгоджуються з положеннями Закону України «Про Державну прикордонну службу України», «Про прикордонний контроль» [5], «Про оперативно-розшукову діяльність» [6] тощо. Тобто, адміністративно-правове регулювання постає як владний і правовий вплив держави на суспільні процеси, що здійснюється з чітко визначеною метою щодо досягнення правового порядку, реалізації публічного блага, забезпечення балансу між інтересами держави та правами особи тощо.

Особливо значної активізації набули постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, які забезпечили наближення української практики до стандартів колективної європейської прикордонної безпеки та сприяли удосконаленню адміністративно-правового регулювання прикордонної діяльності. До таких актів належать Постанова КМУ від 16 жовтня 2014 року № 533 «Про затвердження Положення про Адміністрацію Державної прикордонної служби України» [7], Постанова КМУ від 1 березня 2017 року № 99 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо порядку переміщення товарів до району або з району проведення антитерористичної операції» [8], особливого значення набула Стратегія інтегрованого управління кордонами на період до 2025 року, схвалена Розпорядженням КМУ № 687-р від 24 липня 2019 року, є чинним нормативним документом і згодом доповнювалась Розпорядженням КМУ від 24 лютого 2021 року № 145-р, яке актуалізувало цілі та завдання стратегії з огляду на нові виклики і зобов'язання України [9].

Ці постанови та розпорядження відіграють значну роль у сфері адміністративно-правового регулювання діяльності Державної прикордонної служби України оскільки вони забезпечують нормативну базу для конкретизації законодавчих норм щодо функцій ДПСУ, меж її повноважень і процедур дій в умовах змін безпекового середовища, сприяють уніфікації підходів до прикордонного контролю, пропуску через кордон, взаємодії з іншими суб'єктами безпеки, а також із міжнародними партнерами, активізують реалізацію міжнародних стандартів і принципів, зокрема щодо прозорості, обміну інформацією, аналізу ризиків, превентивних заходів, і сприяють правовій

визначеності і зниженню нормативних колізій через конкретизацію процедур за допомогою підзаконних актів, що прискорює прийняття і впровадження заходів.

Висновок. Таким чином, адміністративно-правове регулювання діяльності Державної прикордонної служби України є важливою складовою правового забезпечення національної безпеки. Воно формує правові засади організації, функціонування та взаємодії прикордонного відомства з іншими органами державної влади, міжнародними партнерами та громадянами. Чіткість і повнота

такого регулювання визначають не лише ефективність охорони державного кордону, але й рівень дотримання прав і свобод людини в умовах прикордонного контролю та режиму. Вдосконалення правових основ адміністративно-правового регулювання діяльності ДПСУ є не лише теоретично актуальним, а й практично необхідним завданням, від реалізації якого залежить здатність держави ефективно реагувати на сучасні виклики та забезпечувати суверенітет, стабільність і правопорядок на своїх кордонах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
2. Про Державну прикордонну службу України. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-15#Text>
3. Білецький В.О. Правові засади реалізації державною прикордонною службою України функції щодо ведення оперативно-розшукової діяльності. *Право і суспільство*. № 4 частина 2. 2016. С.121-125
4. Про державний кордон України. Закон України від 04.11.1991 № 1777-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1777-12#Text>
5. Про прикордонний контроль. Закон України від 05.11.2009 № 1710-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1710-17#Text>
6. Про оперативно-розшукову діяльність. Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>
7. Про затвердження Положення про Адміністрацію Державної прикордонної служби України. Постанова Кабінету Міністрів України від 16.10.2014 № 533. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/533-2014-%D0%BF#Text>
8. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо порядку переміщення товарів до району або з району проведення антитерористичної операції. Закон України від 17.07.2015 № 649-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/649-19#Text>
9. Про схвалення Стратегії інтегрованого управління кордонами на період до 2025 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 р. № 687-р. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/687-2019-p#Text